

НИМНЭ ЗАНЭЗ ИВМ ОУРЭ

ЭХТИРОМ ВА
ҒАМХОРҮЙ ОИДИ
ЧАМОАИ ЗИНДА

ЯГОНАГИИ ЭКОЛОГҮЙ

АДОЛАТИ ИЦТИМОЙ
ВА ИҚТИСОДИ

ДЕМОКРАТИЯ,
ОСОИШТАГҮЙ ВА
ДАСТ КАШИДАН АЗ
ЗҮРОВАРҮЙ

ПЕШГУФТОР

Буклети мазкур аз маҷмӯи маводҳое, ки раванди кори гурӯҳи байналмилалии олимон ва мутахассисонро марбут ба Ёломиаи Замин инъикос менамоянд, ибораш мебошад. Ёломиаи Замин намунаи ба худ хоси Ёломиаи Умумибашарии ҳуқуқи Инсон аст, вале зимти истифодабарӣ нисбати муҳити атроф маҷмӯи фаҳмишҳоро дар бораи рушди устувор баён менамояд.

Ёломиаи Замин чист?

Ёломиаи Замин – ин ҳуҷҷате мебошад, ки принсипҳои асосгузорию ҷомеаи васеи устувор, ороишта ва боадолатро дар асри ХХІ ёлон медорад. Ҳуҷҷати мазкур аз 16 принсипи баёни маҷмӯии Консепсияи рушди устувор, ки СММ ҳамчун стратегияи ба сифати роҳнамо дар садсолаи ҷорӣ қабул намудааст иборат мебошад.

Тарихи мухтасари таъсисёбии

Ёломиаи Замин

Соли 1987 Комиссияи Умумичаҳонии СММ оид ба муҳити атроф вараушд, дар бораи таҳияи ҳуҷҷати нави ташаққулдиҳандаи принсипҳои асосии рушди устувор қарор қабул кард. Дастхатҳои ин ҳуҷҷат дар ҷараёни Саммити Муҳити атроф (Рио-де-Жанейро, 1992).

Соли 1994 бо ташаббус ва дастгирии Ҳукумати Нидерландия, Шӯрои Замин (Президент М. Стронг), Салиби Сабзи байналмилалӣ (Президент М. Горбачёв) ва Директории Генералии ЮНЕСКО (Ф. Майор) таҳияи лоиҳаи байналмилалӣ оид ба Ёломиаи Замин аз нав оғоз гардид.

Қорҳо иод ба таҳияи матни Ёломиаи Замин 6 сол давом ёфтаанд. Дар ин ҷабҳа ҳазорҳо мутахассисон, садҳо ташкилотҳои ҳукумати ва ғайриҳукумати аз мамлакатҳои гуногун, намоёндагони табақаҳои мухталифи ҷомеаи имрӯза иштирок намуданд. Гурӯҳи байналмилалии таҳрири матни Ёломиаи Замин оид ба ҷамъбасти истиноҳоду мулоҳизаҳои баёншуда профессор С. Рокфеллер роҳбарӣ кард.

Барои ба анҷом расонидани таҳияи ин ҳуҷҷат дар марҳилаи ҷамъбасти соли 1997 дар ҳайати ходимони намоёни ҷамъиятии панҷ қитъаи Замин Комиссияи Байналмилалӣ таъсис ёфт.

16 октябри соли 2003 Конференсияи Генералии ЮНЕСКО Эълумияи Заминро расман эътироф карда (Резолютсияи 32), ба давлатҳои иштирокчи чихати ҳамчун воситаи таълим, хусусан дар доираи Дахсолаи Маълумот барои Рушди Устувор, ки СММ эълон доштааст, муроҷиат намуд.

Эълумияи Замин: нешрави ва истифодаи амалии принципҳои он

Бо анҷомёбии раванди таҳриб соли 2002 лоиҳаи Эълумияи Замин ба марҳилаи нав – Эълумияи Замин дар амал ворид гардид. Акнун мақсади лоиҳа аз паҳнсозии ин Ҳуҷҷат, ташвиқу тарғиби он ҳамчун восита ва раҳнамои амалиётҳо дар ҷоисаи шаҳрвандӣ ва вридсозии Эълумияи Замин ба ҷараёни таълим аз мактаби ибтидоӣ то маълумоти олии иборат гардид.

Дар воҳӯриҳои байналхалқии охирин (с 2001-2003) оид ба Эълумияи Замин чихати мутамарказ намудан ва ба амал баровардани принципҳои он дар сисемаҳои маълумоти мамлакатҳои гуногун ва инкишофи ҳаҷман васеи воситаҳои ташвиқу тарғиби ақида ва принципҳои Эълумия ва Фарҳанги Ҷаҳон тариқи ВАО, радиошунавонӣ ва телевизион, қарор қабул гардид.

Чи таъвр дар барномаи «Ташаббусҳои Эълумияи Замин» иштирок кардан мумкин?

- Ахбороти мувофиқро дар вебсайти «Эълумияи Замин» (www.earth-charter.org) дарёфт кардан мумкин.
- Маслиҳатҳоро дар Ташкилоти Ҷамъиятии «Фонди дастгирии ташаббусҳои шаҳрвандӣ», 734002, ш. Душанбе, кӯч. Шотемур 73/а-19. Тел/факс: (99237) 221-5857 Муроҷилои электронӣ: fsci@tojikiston.com, Вебсайт: www.fsci.freenet.tj дарёфт кардан мумкин.

Дар барориши дастур инҳо масъулиятнок астанд:

МУАЗАМА БУРҲОНОВА, роҳбари
«Фонди дастгирии ташаббусҳои
шаҳрвандӣ»
ИЛҲОМ МУМИНОВ, ёридиҳандаи
техникӣ

I. ЭҲТИРОМ ВА ҒАМХОРӢ ОИДИ ҶАМОАИ ЗИНДА

1. Эҳтироми Замин ва ҳаёт бо тамоми гуногунияш

а) Бо ҳам алоқаманд будани тамоми мавҷудоти рӯи Заминро эътироф карда бояд донист, ки ҳар як шакли ҳаёт новобаста аз моҳияти он барои одам арзишҳои худро дорад.

б) Ба вучуд овардани боваринокӣ оид ба аз ҳам ҷудонашавандагии ҳар як шахсият ва қудратҳои зеҳнӣ, истеъдод, ғайбӣ ва ахлоқи инсоният.

2. Ғамхори оиди ҷамоаи зинда бо дарки раҳму шафқат ва муҳаббат

а) Эътироф намудани он, ки мо ба ғайр аз ҳуқуқи соҳиб будан, идора қадан ва истифодаи захираҳои табиӣ, ӯҳдадор ҳастем, ки зараррасониро ба муҳити зист пешгири карда, ҳуқуқи одамонро ҳифз намоем.

б) Бояд тасдиқ намоем, ки дар ба-робари инкишофи озодӣ, дониш ва имкониятҳо, ӯҳдадориҳои мо ҷиҳати мусоидат ба васеъгардонии манфиатҳои умумӣ боз ҳам зиёд мегарданд.

3. Сохтани ҷамиятҳои демократии устувор ва сулҳхоҳ, боадолат ва иҷтимоии яқҷоя.

а) Бо он бояд мувоффақ шуд, ки ҷамият дар тамоми сатҳ ҳуқуқи инсон ва озодии онро қамолат диҳанд, ва имконият фароҳам оваранд, ки ҳар кас тавонад, тавоноии худро дар амал истифода барад.

б) Қўшишҳо барои боадолатии иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, ба ҳар одам фароҳам сохтани имконият ҷиҳати захираи зарурии воситаҳои зиндагонӣ бо ҳисси масъулияти экологӣ.

4. Файз ва зебогии Заминро барои насли имрӯза ва фардо нигоҳ доштан.

а) Бояд эътироф кард, ки амалҳои озодонаи ҳар шахс талаботи насли ояндаро муайян мекунад.

б) Ба насли оянда додани арзишҳо, анъанаҳо ва институтҳои, ки дар ояндаи дур гулгулшукуфӣ чамоаҳо инсонӣ ва экологиро дар рӯи Замин дастгирӣ мекунанд.

Барои иҷроиши ин 4 ӯҳдадорӣ асосӣ лозим аст:

II. ЯГОНАГИИ ЭКОЛОГӢ

5. Ягонагии системаҳои экологии Заминро ҳифз ва барқарор намуда, диққати махсусро ба гуногунии биологӣ ва ҷараёнҳои табиӣ, ки устувории ҳаётро таъмин мекунанд, додан лозим аст.

а) Дар тамоми сатҳи ҷунон нақша ва меъёрҳои рушди устуворро қабул кардан лозимааст, ки бо кӯмаки онҳо нигоҳдошт ва барқароркунии муҳити зист яке аз қисмҳои ҷудонопазири тамоми ташаббусҳои инкишоф дар оянда гарданд.

б) Барои ҳифзи системаҳои ҳаёттаъминкундаи Замин, дастгирии гуногунии биологӣ ва нигоҳдории табиати мо мамнӯнҳои биосферавӣ ва табииро таъсис дода, инчунин акватория ва заминҳои то ҳол нодастрасро бояд ҳифз кунем.

в) Ҳамкорӣ дар самти барқарор намудани намудҳо, популятсия ва экосистемаҳо, ки дар ҳолати нобудшавӣ қарор доранд.

г) Идора кардани истифодаи захираҳои барқароршаванда ба монанди об, хок, маҳсулоти ҷангал ва сокинони баҳр тавре, ки қобилияти ҳаётии экосистемаҳо вайрон карда нашавад.

д) Назорат кардан ва аз байн бурдани модификатсияҳои бегонаи генетикӣ, ки барои намудҳои маҳалӣ ва муҳити зист зарароваранд.

е) Идора кардани истихроҷ ва истифодаи захираҳои барқароршаванда аз қабili маъданҳо, маҳсулоти сӯзишворӣ, то ҳадди аққал паст кардани харобшавии онҳо.

6. Пешгирии зараррасонии муҳити зист яке аз тарзҳои беҳтарини муҳофизати экологӣ, интиҳоби роҳи муносибати эҳтиёткорона дар ҳолати надоштани дониш ё ахбори нокифоя.

а) Барои пешгирии зарари ҷиддӣ ва бебозгашт дар ҳолати оиди ин масъала надоштани ахбори илмӣ андешидани чораҳои зарурӣ.

б) Аз он нафароне, ки ба фикри онҳо фаъолиятшон ба муҳити зист таъсири манфӣ намерасонад, талаб кардани далелҳои шанъӣ ба ҷавобгари кашидани онҳо.

в) Кафолат додан ба он, ки дар рафти қабули қарорҳо омилҳои оқибати фаъолияти ғайримустақим, фосилавӣ ва глобалии одам ба назар гирифта шудаанд.

г) Пешгирии олудашавии тамоми қисмҳои муҳити зист ва ҷамъшавии радиативҳо ва моддаҳои захрнок.

д) Даст кашидан аз амалиётҳои ҷангӣ, ки ба муҳити зист зарар мерасонанд.

7. Истифодаи чунин тарзҳои истеҳсолот, истеъмолот ва тақристеҳсолкуни, ки ҳифзи имкониятҳои барқароркунии Замин, ҳуқуқи инсон ва беҳбудии ҷамиятро кафолат медиҳад.

а) Партовҳои дар натиҷаи истеҳсолот ва истеъмол пайдошударо кам карда, тарзи аз нав истифода ва коркарди онҳоро истифода бурда, аз ҷониби системаҳои экологӣ аз худ намудани боқимондани партовҳо бояд таъмин кард.

б) Самаранок ва сарфакорона истифода бурдани энергия, зиёд кардани истифодаи сарчашмаҳои энергияи барқароршаванда ба монанди Офтоб ва бод.

в) Таъмини шароит барои таъсиси технологияҳои аз ҷиҳати экологӣ тоза.

г) Ба системаи нархгузори бо-зоргонӣ дохил кардани арзишҳои пурраи экологӣ ва иҷтимоии маҳсулот ва хизматрасонӣ, инчунин ба истеъмолкунандагон фароҳам овардани имконият ҷиҳати интиҳоби маводи ғизоии мувофиқ ба стандартҳои иҷтимоӣ экологӣ.

д) Кафолати ҳуқуқи ҳама ба соҳаи тандурустӣ, ки саломатии репродуктивӣ ва ҷавобгари таҷдидро таъмин менамояд.

е) Азхуд кардани тарзи ҳаёти бо сифат ва аз ҷиҳати моддӣ серу пур.

8. Омӯзиши инкишофи устувории экологӣ ва мусоидат намудан ба мубодилаи кушод ва истифодаи васеи донишҳои азхудкарда.

а) Дастгирии ҳамкориҳои илмӣ ва техникии байналмилалӣ дар соҳаи рушди устувор, равона на-

мудани диққати асосӣ ба давлатҳои тарақикардаистода.

б) Эҳтиром ва нигоҳ доштани донишҳои анъанавӣ ва ғояҳои хирадмандонаи фарҳангҳои гуногун, ки ба ҳифзи муҳити зист ва беҳбудии одамон саҳмгузоранд.

в) Таъмини дастрасии озодона ба ахбороте, ки барои саломатии одам ва муҳити зист таалуқ доранд, бахусус инженерияи геннҳо.

III. АДОЛАТИ ИҶТИМОӢ ВА ИҚТИСОДИ

9. Решакан кардани камбизоатӣ, эътироф кардани он, ҳамчун тақозои ахлоқӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ.

а) Кафолат додани ҳуқуқи инсон ба оби ошомидани, ҳавои тоза, маҳсулотҳои барои саломатӣ безарар, оби олуданашуда, истиқоматгоҳ ва шароити мувофиқи санитарӣ, диққати зарурӣ ба захираҳои миллий ва байналмилалӣ.

б) Кафолати ҳуқуқи одамон ба таълим ва захираҳое, ки барои воситаҳои устувори ҳаёт лозиманд. Пешбинии ҳифзи иҷтимоии шахсоне, ки имконияти худтаъминкуниро надоранд.

в) Радшудагонро эътироф намудан ҳифзи озордидагон, кӯмак ба кулфатзадагон, эҳтироми ҳуқуқи онҳо чиҳати амалӣ гардонидани кӯшишҳо ва имкониятҳои худ.

10. Ба он кафолат бояд дод, ки фаъолияти иқтисодӣ ва институтҳо дар тамоми сатҳ рушди боадолатона ва устувори инсонро дастгирӣ намоянд.

а) Ҳамкорӣ барои баробар паҳн кардани некӯаҳволӣ дар ҳудуди як давлат ва байни давлатҳои гуногун.

б) Давлатҳои тарқиқардаистодаро дастгирӣ карда, ба онҳо кӯмаки ҳамаҷонибаи зехнӣ, молиявӣ, техникӣ ва иҷтимоӣ расонида, аз супоридани қарзҳои калони байналмилалӣ озод кардани онҳо.

в) Кафолат бар он, ки савдои ҷаҳонӣ барои истифодаи устувори захираҳо, ҳифзи муҳити зист ва муқаррар кардани стандартҳои пешқадами меҳнатӣ шароит мусоид намояд.

г) Талаб кардан лозим аст, ки ширкатҳо ва ташкилотҳои молиявии байналмилалӣ ба нафъи ҷамият фаъолияти шаффоф дошта бошанд ва ба оқибати фаъолияташон масъулият ҳис кунанд.

11. Тасдиқ кардани баробарии чинсҳо ва боадолатӣ ҳамчун шарт асосии рушди устувор ва ба ҳама баробар дастрас будани маълумот, тандурустӣ ва имкониятҳои иқтисодӣ.

а) Ҳимояи ҳуқуқи занон ва духтарон ва хотима додан ба зӯрварӣ нисбати онҳо.

б) Таъмин намудани иштироки фаъоли занон дар тамоми соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ, сиёсӣ, шаҳрвандӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, ҳамчун шарикӣ баробарҳуқуқ дар қабул кардани қарорҳо аз ҷониби роҳбарон.

в) Мустаҳкам кардани оила ва таъмин кардани бехатарии тарбияи ҳамаи аъзоёни оила дар муҳити муҳаббату рафқат.

12. Ҳимояи ҳуқуқи ҳамаи одамон ба ҳаёт дар муҳити табиӣ ва иҷтимоие, ки эътибор, саломатии рӯҳӣ ва ҷисмонии онҳоро нигоҳ

дошта, афзалияти халқҳои таҳҷой ва миллатҳои хурдро дар мадди аввал мегузорад.

а) Решакан кардани поймолкунии ҳуқуқи инсон дар тамоми шаклаш: наҷот, ранги пӯст, чинс, таваҷҷуҳи шаҳвонӣ, дин, миллат, ахлоқ ва иҷтимо.

б) Ҳуқуқи халқӣ таҳҷоиро ба маънавиёт, дониш, замин ва захираҳо ва тарзи ҳаётии устувори онҳо хос ҳимоя намудан.

в) Эҳтиром ва дастгирии ҷавонони ҷамъаи мо ва ба онҳо фароҳам овардани имкониятҳо, барои ба амал баровардани вазифаҳои худ чиҳати таъсиси ҷомеаи устувор.

г) Ҳифз ва барқароркунии ҷойҳое, ки аҳамияти махсуси фарҳангӣ ва рӯҳӣ доранд.

IV. ДЕМОКРАТИЯ, ОСОИШТАГӢ ВА ДАСТ КАШИДАН АЗ ЗҶУРОВАРӢ.

13. Пурқуват кардани институтҳои демократӣ дар ҳама сатҳ, таъмини шаффофӣ ва тобеъияти идоравӣ, аз он ҷумла иштирок дар қабули қарор ва адолати судӣ.

а) Ҳимояи ҳуқуқи ҳар як инсон барои сари вақт гирифтани ахборот оиди вазъи экологӣ инчунин дар бораи нақшаҳо ва намудҳои дигари фаъолият, ки бевосита ба манфиати ӯ мебошанд.

б) Дастгирии ҷамъияти шаҳрвандӣ дар сатҳи маҳаллӣ, минтақавӣ ва глобалӣ ва ҳамкории тарафҳои манфиатдор барои иштирок дар ҷараёни қабул намудани қарорҳо.

в) Ҳимояи ҳуқуқи миллати маҳаллӣ барои ҳамкории озод, байён кардани фикр, маҷлисҳои осоишта

муттаҳидшавӣ инчунин баёни озодонаи норозигӣ.

г) Муқаррар намудани самаранок ва саривақт дастрас будан ба муорифаҳои судӣ ва маъмурӣ, истифодабарии муҳофизати судӣ ва барқарор намудани зарари ба муҳити атроф расондашуда, ё таҳдиди ин гунна зарарҳо.

д) Решакан кардани порахури дар тамоми сохторҳои расмӣ ва шахсӣ.

е) Ҷамоаи маҳаллиро мустаҳкам кардан, ба онҳо имкон додан барои ғамхорӣ ба муҳити зист ва оиди вазифаҳои ҳифзи муҳит муроҷиат намудан дар сатҳи Хукумат.

14. Ба таълими расмӣ ва омӯзиши тадриҷӣ дохил намудани дониш, арзиш, малакаҳое, ки барои тарзи ҳаёти устувор лозиманд.

а) Барои ҳама хусусан ба ҷавонон ва кӯдакон имконият фароҳам овардан барои гирифтани маълумоте, ки ҳамкориҳои ғаёлонаи онҳоро дар рушди устувор таъмин мекунад.

б) Саҳми дастовардҳои санъат, адабиёт ва илмро дар таълим барои рушди устувор ҳавасманд намудан.

в) Аҳамияти ахбори умумро дар омӯзиши масъалаҳои экологӣ ва иҷтимоӣ тақвият бахшидан.

г) Муҳим будани таълими ахлоқӣ ва маънавиётро барои муваффақ шудан ба тарзи ҳаёти устувор эътироф намудан.

15. Муносибат бошафқат ба ҳамаи организмҳои зинда.

а) Роҳ надодан ба бераҳмӣ нисбати ҳайвонҳои хонагӣ ва онҳоро

аз кулфат ҳифз намудан.

б) Эммин доштани ҳайвоноти ваҳшӣ аз шикор, доштан бо қапқон ё ки моҳидорӣ, ки сабаби кулфат ва азобӣ тӯлони онҳо мегардад.

в) Ба қадри имкон худдорӣ намудан ва пешгирии ҳаракатҳои нобудсозии ҳайвонҳое, ки мансуб ба шикор нестанд.

16. Ташаккулёбии маданияти пурбардоштӣ, ғайризӯроварӣ ва озоиштагӣ.

а) Ҳавасмандкунӣ ва дастгирии, ҳамдигарфаҳмӣ, якдилӣ ва ҳамкориҳои байни ҳамаи халқҳои дохили як давлат ва байни давлатҳо.

б) Истифодаи ҳаматарафаи пешгирӣ кардани мочароҳо тариқи ҳамкориҳо ҳамчун усули ҳалли озоиштаги мочароҳои экологӣ ва дигар масъалаҳои баҳсталаб.

в) Ғайри милли гардонидани системаҳои беҳатарии Миллӣ бидуни фитнаангезӣ, истифодаи таҷҳизоти ҳарбӣ бо мақсади озоишта, аз ҷумла барои барқароркунии муҳити зист.

г) Нест кардани яроқи ядрӣ, биологӣ, кимиёвӣ ва дигар намуди яроқҳои қатли ом.

д) Кафолат бар он, ки истифодаи фазои мадори назди замин ва кайҳон ба ҳифзи муҳити зист ва озоиштагӣ нигаронида шавад.

е) Дарки ягонагии оламе, ки ба муносибати дурусти одамон, эҳтиёҷ дорад.

Кисмат ва таъинотҳои умумии таърих аз пештара дида Моро ба зарурияти кофтукоби муносибатҳои нав хидоят мекунанд. Чунин наwgониҳоро ба мо принципҳои Ёломиyai Замин ваъда медиҳанд. Барои амалӣ шудани онҳо ба мо лозим меояд, ки дарқ ва паҳн намудани арзиш ва ғояҳои ёломиyро ба ўҳдаи худ гирем.

Ин аз мо тағйир додани тафаккур ва қалбро тақозо мекунад. Ин ҳиссиёти нави глобалии баҳам вобаста ва масъулияти умумиро талаб мекунад. Мо бояд ёҷодкорона Консепсияи тарзи ҳаёти устуворро дар сатҳи маҳдуд, миллӣ, минтақавӣ ва глобалӣ инкишоф диҳем. Фарҳанги гуногуншакли мо мероси бебаҳо аст ва фарҳангҳои гуногун роҳи амалӣ гардонидани худро пайдо хоҳанд кард. Мо бояд муколамаи глобалиро, ки ташаббускори он Ёломиyai Замин мебошад васеъ гардонем ва дар ҷустуҷӯи ҳақиқат ва ростӣ аз якдигар бисёр чизхоро омӯзем.

Дар ҳаёт аксар вақт нисбати афзалияти ин ё он арзишҳои муҳим баҳсу талошҳои зиёд мешаванд. Ин маънои онро дорад, ки интиҳоби дурусти арзишҳо хеле мураккаб

О Х И С Н И Ш Р

аст. Вале мо бояд байни гуногуншаклӣ ва ягонагӣ, озодӣ ва беҳбудии ҷамият, мақсадҳои кӯтоҳ ва нақшаҳои дарозмӯҳлат мувофиқат пайдо кунем. Ҳар як одам, оила ва ташкилот вазифаи муҳими худро доранд. Санъат, илм, дин, донишгоҳҳои таълимӣ, васоити ахбори умум, аҳли тиҷорат, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва ҳукумат - ҳамаашон ба идоракунии созандагӣ даъват шудаанд. Барои роҳбарии самарабахш, ҳамкори бо ҳукумат, ҷамъияти шаҳрвандӣ ва намояндагони тиҷорат лозим аст.

Барои ташаккули ҷамоаи устувори глобалӣ халқҳои ҷаҳон бояд, ӯҳдадорихои хешро дар муносибат ба СММ ва дигар қарордодҳои байналмилалӣ барқарор карда иҷрои амалии, принципҳои Эълумияи Заминро дар ҳамбастагӣ бо санадҳои меъёриву ҳуқуқии байналмилалӣ оиди экология ва инкишоф дастгирӣ намоянд.

Бигузор давраи мо ҳамчун давраи иззату эҳтироми бепоён дар назди ҳаёт, қарорҳои қатъии нигоҳдошти имкониятҳои тақомулоти замин, суратбахшии муборизаҳо барои адолату осоиштагӣ ва тантанаи ҳаёт дар хоҳири одамон боқӣ монад.

